

NOTATKI BOTANICZNE

Status *Seseli hippomarathrum* (Apiaceae) w Polsce

Na liście „Obcych gatunków roślin w Polsce”, stanowiącej załącznik 1. w opracowaniu TOKARSKIEJ-GUZIŁ i in. (2012), wymieniono także *Seseli hippomarathrum* L. (s. 156) (zebrzycę kobyłą), jako niezadomowiony, przybyły do Polski w XIX w., wnikający do zbiorowisk seminaturalnych przypuszczalny efemerofit, którego „status wymaga wyjaśnienia”. To ostatnie zadanie okazało się stosunkowo proste i jest przedmiotem niniejszej notatki.

Sprawa występowania tego gatunku w naszym kraju bierze swój początek od opracowania KOCZWARA (1960) we „Florze polskiej”, gdzie obok Podola, Pokucia stepowego i okolic Kijowa (obecnie poza granicami Polski) podano stanowisko z miejscowości Nowy Browiniec koło Prudnika na Śląsku. Te ostatnie dane Koczwarę zaczerpnął niewątpliwie z flory FIEKA (1881), na co wskazuje podany tam rok znalezienia rośliny – 1853 – po nazwisku H. W. REICHARDTA, którego źródłowa notatka ukazała się w r. 1856. Nie bacząc na znajdującą się tam uwagę poprzedzającą nazwę stanowiska: „tylko w najbardziej południowej części powiatu Opawa: Königsberg: Kransdorf” (Opawa wraz z okolicami po drugiej wojnie światowej powtórnie znalazła się w granicach Czechosłowacji), KOCZWARA (1960) posłużył się sporządzonym dla terenów polskich słownikiem ROSPONDA (1951) i błędnie przyjął za właściwą zbliżoną nazwę „Kranzdorf” (obecnie Nowy Browiniec). Zapewne na tej podstawie *Seseli hippomarathrum* zostało następnie zamieszczone w obu wydaniach „krytycznej listy” roślin naczyniowych Polski (MIREK i in. 1995, 2002) oraz w kluczu RUTKOWSKIEGO (1998, 2004: „Zawleczona na Gr. Śląsku”) – jako efemerofit.

Na niezgodność pisowni niemieckiej nazwy „Kransdorf” z przyjętą przez Koczwarę jako „Kranzdorf” zwróciła uwagę URBISZ (2011), wskazując także na trudności związane z lokalizacją nazwy Königsberg na Śląsku i wyrażając wątpliwości co do lokalizacji tych miejscowości w obecnych granicach Polski. Mimo tego pozostawiła *Seseli hippomarathrum* na liście efemerofitów, podając dane dotyczące stanowiska za FIEKIEM (1881) i uznając rok wydania tej pracy za „first record”, chociaż w piśmiennictwie cytuje źródłową pracę REICHARDTA (1856), który zaznaczył tam, że znalazł tę roślinę w r. 1853, w czasie wakacyjnej podróży na Śląsk Austriacki. Powołując się na tę pracę URBISZ (2011) pisze: „A single specimen was found on a dry slope near forest glade”, podczas gdy w oryginale jest: „auf einer feuchten Waldwiese ... in ziemlich bedeutender Anzahl” [„na wilgotnej łące środkowej... w całkiem znacznej liczbie”]. Zdziwienie budzi również wzmianka o braku materiałów zielnikowych z tego stanowiska; tych należałoby szukać w Zielniku uniwersytetu w Wiedniu, którego dr H. W. Reichardt był profesorem botaniki (FIEK 1881).

Samo stanowisko określa REICHARDT (1856) następująco: „koło Kransdorf, u stóp morawsko-śląskich Jesioników”. Z tekstu wynika również, że miejscowość ta znajdowała się w pobliżu Jägerndorfu (obecnie Krnov). Miejscowość Königsberg [czes. Klimkovice] poprzedzającą Kransdorf oraz informację „tylko w najbardziej południowej części powiatu Opawa” wprowadził zatem dopiero FIEK (1881). Późniejsze opracowania (OBORNY 1885; FORMANEK 1887) określają wprost położenie stanowiska podanego przez Reichardta jako „Krausdorf”[!] w pobliżu miasta Königsberg, chociaż to ostatnie, jak się okazało po ustaleniu poprawnej nazwy miejscowości ze stanowiskiem *S. hippomarathrum* (por. niżej), jest oddalone od niej o około 50 km. SCHUBE (1903) powtarzając dane FIEKA (1881) poprzedza numer kolejny gatunku znakiem zapytania, a samo stanowisko słowem „rzekomo” („angeblich”), uznając je tym samym za niepewne, zaś w rok późniejszej florze Śląska (SCHUBE 1904) numer kolejny gatunku umieszcza dodatkowo w nawiasie. Za wątpliwe uważa to stanowisko również HEGI [1926]. W pracy MEUSELA i in. (1978) stanowisko to wymienione jest podwójnie (w obu przypadkach wśród danych wątpliwych: „1853... bei Krausdorf [!] nahe Königsberg” i „Kr[eis] Troppau” (powiat Opawa); w tym ostatnim przypadku (wraz ze stanowiskami z Krainy i Tyrolu) opatrzone zostało dodatkowym komentarzem „sehr fraglich” – „bardzo niepewne”).

W urzędowym wykazie miejscowości na Śląsku Austriackim (WYKAZ SZCZEGÓŁOWY... 1894) oraz w słowniku nazw miejscowych Moraw i Śląska (HOSÁK & ŠRÁMEK 1970) miejscowości Kransdorf i Krausdorf nie figurują, wymieniona jest natomiast wieś Kronsorf (czes. Korunov, po 1945 r. Krasov), położona 12 km na zachód od Krnova u podnóża Jesioników (8 km od granicy z Polską). Według wszelkiego prawdopodobieństwa to do niej odnosi się stanowisko *Seseli hippomarathrum* podane przez Reichardta. W takim brzmieniu miejscowość ta znajduje się również w źródłach kartograficznych z tego czasu (mapy, atlasy). Dlatego też zdziwienie musi budzić fakt, że przez ponad 150 lat nie próbowano poprawić literowego błędu w nazwie „Kransdorf” i dokonać poprawnej lokalizacji stanowiska tego sucho- i ciepłolubnego gatunku znalezionego na tak nietypowym (co podkreśla Reichardt) dla niego siedlisku. Przyczyniły się do tego przede wszystkim niezbyt dokładne, jak się okazało, informacje dodane przez FIEKA (1881) co do położenia stanowiska.

Z przedstawionych wyżej danych wynika, że wiadomość o występowaniu *S. hippomarathrum* na polskim Śląsku (KOCZWARA 1960) była ewidentną pomyłką i nigdy nie było ono składnikiem flory naszego kraju, ani jako roślina rodzima, ani zawleczona. Gatunku nie wymienia z Polski „Flora Europaea” (BALL 1968), nie został również uwzględniony w „Alfabetycznym wykazie efemerofitów Polski” (ROSTAŃSKI & SOWA 1987). To jedyne stanowisko ze Śląska zostało także pominięte w najnowszej florze Czech (HROUDA 1997) oraz na zamieszczonym tam kartogramie rozmieszczenia tego gatunku w Republice Czeskiej autorstwa B. Slavíka.

Na zakończenie zauważyć należy, że na wspomnianej na wstępie liście obcych roślin zamieszczono ponadto kilka innych gatunków nie występujących w Polsce, bądź podawanych błędnie oraz gatunki nie odpowiadające przyjętem przez Autorów kryteriom (głównie rośliny ozdobne, uprawiane w celach dekoracyjnych i sporadycznie, przejściowo dziczejące – por. GUZIK 2012). Jednocześnie pominięto sześć efemerofitów znajdujących się w zestawieniu sporządzonym przez URBISZ (2011).

Podziękowania. Za okazaną pomoc (streszczenie angielskie i wsparcie w poszukiwaniach internetowych) jestem wdzięczny Koledze drowi Wojciechowi Paulowi.

Summary. *Seseli hippomarathrum* (Apiaceae) status in Poland. It was clarified, based on original literature sources, that the information on occurrence of *Seseli hippomarathrum* L. in Poland (KOCZWARA 1960) was a mistake. The German village name of “Kransdorf” (in fact Kronschorf, now Krousov) in Moravia given by REICHARDT (1856), repeated by FIEK (1881) and later authors (in works by which another misspelled form, “Krausdorf”, appeared), was erroneously identified with Kranzsdorf (now Nowy Browiniec near Prudnik, Polish Silesia). Addition of imprecise geographical data in FIEK’s (1881) work complicated even further the task of the proper identification of the place and contributed to fixation of its name spelling error in the literature for more than 150 years.

[**Posłowie.** Pracę tę przekazał mi jej Autor, śp. Janusz Guzik, na kilkanaście dni przed swoją niespodziewaną śmiercią, z prośbą o przejrzenie, naniesienie poprawek technicznych i sporządzenie angielskiego streszczenia. Efektów tej pracy nie zdołałem Mu już zaprezentować, ponieważ jednak sam artykuł był praktycznie gotowy do publikacji, postanowiłem, korygując jeszcze stronę językową, ale starając się nie ingerować w zagadnienia merytoryczne, przekazać go Redakcji w imieniu zmarłego starszego Kolegi. *W. Paul*]

LITERATURA

- BALL P. W. 1968. *Seseli* L. – W: T. G. TUTIN, V. H. HEYWOOD, N. A. BURGESS, D. M. MOORE, D. H. VALENTINE, S. M. WALTERS & D. A. WEBB (red.), *Flora Europaea* **2**, s. 334–338. Cambridge University Press, Cambridge.
- FIEK E. 1881. *Flora von Schlesien preussischen und österreichischen Antheils*. s. 164 + 571. J. U. Kern, Breslau.
- FORMÁNEK E. 1887. *Květěna Moravy a rakouského Slezska*. s. 1474 + liii. Nákl. Spisovatelovým, Brno.
- GUZIK J. 2012. Nowe spojrzenie na efemeryty we florze Polski. – *Wiad. Bot.* **56**(1–2): 122–134.
- HEGI G. [1926]. *Illustrierte Flora von Mittel-Europa*. **5**(2). s. 679–1562. Verlag J. Lehmann, München.
- HOSÁK L. & ŠRÁMEK R. 1970. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*. **1**. s. 573. Academia, Praha.
- HROUDA L. 1997. *Seseli* L. – W: B. SLAVÍK (red.), *Květěna České Republiky* **5**, s. 354–360. Academia, Praha.
- KOCZWARA M. 1960. *Seseli* L. Żebrzyca. – W: W. SZAFER & B. PAWŁOWSKI (red.), *Flora polska* **9**: 75–80. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Kraków.
- MEUSEL H., JÄGER E., RAUSCHERT S. & WEINERT E. (Hrsg.) 1978. *Vergleichende Chorologie der zentral-europäischen Flora* **2**. Text + Karten. s. xi + 418, [6] + 259–421. VEB G. Fischer Verlag, Jena.
- MIREK Z., PIĘKOŚ-MIRKOWA H., ZAJĄC A. & ZAJĄC M. 1995. *Vascular plants of Poland – a checklist*. – *Polish Bot. Stud., Guideb. Series* **15**: 1–303.
- MIREK Z., PIĘKOŚ-MIRKOWA H., ZAJĄC A. & ZAJĄC M. 2002. *Flowering plants and pteridophytes of Poland – a checklist*. – W: Z. MIREK (red.), *Biodiversity of Poland* **1**, s. 442. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.
- OBORNY A. 1885. *Flora von Mähren und österr. Schlesien*. **2**. s. 761–1258 + xxxix. Commissionsverlag der k.k. Hof-Buchhandlung C. Winiker, Brünn.
- REICHARDT H.W. 1856. *Beitrag zur Flora von Oesterreichisch-Schlesien*. – *Verh. Zool. Bot. Ges. Wien* **6**: 104–105.

- ROSPOND S. 1951. Słownik nazw geograficznych Polski Zachodniej i Północnej. Cz. 2. s. 419–794. Polskie Towarzystwo Geograficzne, Wrocław, Warszawa.
- ROSTAŃSKI K. & SOWA R. 1987. Alfabetyczny wykaz efemerofitów Polski. – *Fragm. Florist. Geobot.* **31–32**(1–2): 151–205.
- RUTKOWSKI L. 1998, 2004. Klucz do oznaczania roślin naczyniowych Polski niżowej. s. 812. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- SCHUBE TH. 1903. Die Verbreitung der Gefässpflanzen in Schlesien preussischen und österreichischen Anteils. s. iv + 361. R. Nischkowsky, Breslau.
- SCHUBE TH. 1904. Flora von Schlesien, preussischen und österreichischen Anteils. s. 456. W. G. Korn, Breslau.
- TOKARSKA-GUZIŁ B., DAJDOK Z., ZAJĄC M., ZAJĄC A., URBISZ A., DANIELEWICZ W. & HOŁDYŃSKI C. 2012. Rośliny obcego pochodzenia w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem gatunków inwazyjnych. s. 197. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Warszawa.
- URBISZ A. 2011. Occurrence of temporarily-introduced alien plant species (ephemerophytes) in Poland – scale and assessment of the phenomenon. s. 198. Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice. *Prace nauk. Uniw. Śl.* 2897.
- WYKAZ SZCZEGÓŁOWY MIEJSCOWOŚCI W SZŁĄSKU. 1894. Wydany przez C. K. Komisją Centralną Statystyczną. s. [7] + 94. A. Hölder, Wien.

JANUSZ GUZIK, *Instytut Botaniki im. W. Szafera, PAN, 31-512 Kraków, Polska*

Przyjęto do druku: 26.09.2013 r.